

Convenant 2025

Energietransitie Midden-Holland

Deelnemende partij neemt zich voor om:

- 1. De Verkenning Energietransitie Midden-Holland de komende jaren als input te gebruiken voor het energiebeleid van de deelnemende partij.*
- 2. Daarmee de collectieve regionale doelstelling van 3,9 PJ energiebesparing en 4,9 PJ duurzame energieopwekking in Midden-Holland te realiseren voor 2025.*
- 3. In de uitwerking en uitvoering van het energiebeleid regionale afstemming en samenwerking na te streven zoals vastgelegd in de Regionale Samenwerkingsagenda.*
- 4. Collectieve doelen te vertalen naar individuele doelstellingen per partij en daarover eind 2018 een Regionaal Energieakkoord te sluiten.*

Naam Organisatie:

Handtekening

Datum en plaats:

Toelichting Convenant 2025

Energietransitie Midden-Holland

Versienummer: 2
Datum: 15-12-2017

ODMH

Omgevingsdienst Midden-Holland

Productnummer	
Omschrijving	Toelichting Convenant Energietransitie Midden-Holland
Status	definitief
Datum	15-12-2017
Opdrachtgever	Stuurgroep Regionale Energiestrategie
Opgesteld door	[REDACTED]

Inhoudsopgave

Inleiding.....	5
1 Het Convenant.....	6
2 Verkenning Energietransitie Midden-Holland	9
3 Collectieve regionale doelstelling 2025	15
4 Regionale Samenwerkingsagenda.....	15
5 Regionaal Energieakkoord 2018	28
Bijlage 1: Activiteitenplanning.....	29
Bijlage 2: Rapportage Verkenning Energietransitie Midden-Holland	30

Inleiding

Voor u ligt de toelichting op het Convenant 2025 Energietransitie Midden-Holland. Het document is opgesteld in het kader van de VNG-pilot Regionale Energiestrategie (RES MH) die in de periode juni 2016 tot oktober 2017 in Midden-Holland heeft gedraaid. In deze periode is de regio door het Rijk en de koepels van de lagere overheden ondersteund bij het opstellen van een mogelijke Energiestrategie en het opzetten van regionale samenwerking. Het Convenant 2025 vormt het sluitstuk op deze pilotperiode en verschaft handvaten voor het vervolg.

Het Convenant 2025 en de toelichting daarop is opgesteld in opdracht van de Stuurgroep RES MH om de afspraken over samenwerking en vervolg vast te leggen. Het convenant wordt begin 2018 getekend door publieke en private partijen die betrokken zijn bij het opzetten en uitvoeren van de energietransitie in Midden-Holland.

Deze toelichting beschrijft:

1. de inhoudelijke kaders voor de transitie;
2. het gemeenschappelijk doel van een energie- en klimaatneutrale regio in 2050, die bijna fossiele energievrij is;
3. de wijze waarop de ontstane regionale samenwerking structureel vorm kan krijgen.

Leeswijzer

Hoofdstuk 1 gaat in op de achtergrond en het doel van het convenant. De daaropvolgende hoofdstukken geven achtereenvolgens een toelichting op de vier onderdelen van het convenant.

1 Het Convenant

Een jaar intensief samenwerken in de pilot voor de energietransitie in regio Midden-Holland heeft onder andere geresulteerd in het voornemen deze samenwerking voort te zetten. Dit is gebaseerd op het opgedane inzicht dat er nog heel veel moet gebeuren, dat samenwerking goed kan en sneller tot resultaten kan leiden en vooral dat het einddoel alleen gehaald kan worden als alle partijen zich daar voor in blijven zetten. Om de intentie vast te leggen, is door de brede stuurgroep van alle deelnemende partijen besloten om aan alle relevante partijen (elkaar dus) te vragen zich te verbinden aan een convenant dat een doelstelling voor de middellange termijn neerlegt. Deze doelstelling en samenwerking wordt zo geformuleerd dat het in rechte lijn kan helpen te komen tot het einddoel in 2050.

De vier punten van het convenant heeft u op de voorpagina van deze toelichting gevonden. De deelnemend partijen nemen zich voor:

1. De Verkenning Energietransitie Midden-Holland de komende jaren als input te gebruiken voor het energiebeleid van de deelnemende partij.
2. Daarmee de collectieve regionale doelstelling van 3,9 PJ energiebesparing en 4,9 PJ duurzame energieopwekking in Midden-Holland te realiseren voor 2025.
3. In de uitwerking en uitvoering van het energiebeleid regionale afstemming en samenwerking na te streven zoals vastgelegd in de Regionale Samenwerkingsagenda.
4. Collectieve doelen te vertalen naar individuele doelstellingen per partij en daarover eind 2018 een Regionaal Energieakkoord te sluiten.

Deze vier punten worden in de volgende hoofdstukken ander toegelicht, maar hieronder volgt eerst een korte schets van hoe de regio tot dit convenant is gekomen.

Achtergrond

Een van de vijf pilotregio's

De regio Midden-Holland is een van de vijf pilotregio's die deelneemt aan het landelijke programma Regionale Energiestrategieën. In dit programma worden regio's ondersteund bij het opstellen van een regionale energiestrategie met een kortetermijn-stappenplan passend in een langetermijnstrategie. Dit programma is een samenwerking van het ministerie van Economische Zaken, het ministerie van Infrastructuur en Milieu, het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, de Vereniging Nederlandse Gemeenten, de Unie van Waterschappen en het Interprovinciaal Overleg. De VNG fungeert als coördinator voor het landelijke programma. De pilots dienen om uit te proberen wat de beste manier is om de energietransitie te versnellen. Daarbij gaat het vooral om draagvlak te vergroten, om samenwerking tussen alle partijen op gang te brengen, om projecten daadwerkelijk aan te pakken, op te schalen en te versnellen. Voor de regio Midden-Holland treedt de Omgevingsdienst Midden-Holland (ODMH) op als coördinator van de aanpak.

Afsprakenkader

Als start van de pilot hebben de besturen van de regio Midden-Holland in het voorjaar van 2016 afspraken gemaakt met de partijen uit het landelijke programma RES. Deze afspraken over te behalen doelen en wijze van aanpak zijn vastgelegd in een afsprakenkader¹. Gedurende het pilotjaar is aan deze afspraken gewerkt. Het Convenant 2025 bouwt voort op de gemaakte afspraken uit dit afsprakenkader.

Huidige stand van zaken

Zoals de bedoeling was, heeft de pilot "Regionale Energiestrategie Midden-Holland" inzichten geboden over hoe de energietransitie effectiever kan worden uitgevoerd. Bijna alle afspraken uit het Afsprakenkader zijn gehaald, maar niet allemaal. Een jaar bleek erg kort. De besluitvorming loopt bijvoorbeeld deels nog door na beëindiging van de pilot in oktober 2017. Op basis van de punten uit het afsprakenkader kan een helder beeld worden gegeven van wat de behaalde resultaten, tot november 2017, zijn.

Hieronder staan de afspraken, waarbij met vinkjes is aangegeven wat de status is: groen = voldaan, oranje = in ontwikkeling, rood = nog niet rond.

Analytisch:

- ✓ Inzicht in de energieopgave
- ✓ Inzicht in besparingspotentieel
- ✓ Overzicht van waar welke duurzame energieopwekking zou kunnen worden ingepland op basis van een reële verkenning van vraag en aanbod op middellange en lange termijn.

Planvormend:

- ✓ Scenario met indicatie van benodigde aanpak voor middellangere (2030) en langetermijn (2050)
- ✓ Uitvoeringsprogramma voor de middellange termijn (2023²)
- ✓ Minimaal 2 concrete projecten voor de korte termijn (2017 – 2018)

Organisatorisch:

- ~ Een samenwerkingsstructuur van alle regionale relevante partijen.
- ~ Commitment van bestuurders van overheden en andere partijen om de energietransitie daadwerkelijk aan te pakken en elk eigen verantwoordelijkheid te nemen.
- X Afspraken monitoring, overzicht van behaalde en nog te behalen energiebesparing en duurzame opwekking (in vermeden CO₂ en Joules)

Vervolg

Het convenant met het onderliggend samenwerkingsprogramma geeft invulling aan de laatste drie punten van het afsprakenkader. Dit convenant heeft tot doel de behaalde resultaten in de regio en de organisatorische aspecten van het vervolg te borgen en vervolgstappen te garanderen.

Het Convenant 2025 zet in op het bieden van afstemming, samenwerking en ondersteuning aan de deelnemers met het doel daarmee versnelling te brengen in de regionale energietransitie. De afspraken zijn nadrukkelijk niet bedoeld om vanuit het regionaal programma sturend op te treden in de uitvoering. De afspraken bieden de vrijheid voor eigen beslissingsbevoegdheid over invulling van de transitieopgave. Een collectieve doelstelling en faciliterende samenwerking kan echter ook resulteren

¹ Afsprakenkader Regionale Energiestrategie Midden Holland, 22 juni 2016

² De datum 2023 is in het convenant opgeschoven naar 2025 om voor gemeente Alphen aan den Rijn, 1 van de zes regiogemeenten van de pilot, tot een eenduidige aanpak te komen. Deze gemeente werkt in haar bestuurlijke regio Holland Rijnland ook aan de energietransitie. In die regio is het middellangetermijn-jaar 2025 aangehouden.

in vrijblijvendheid. Daarom wordt met het laatste onderdeel, punt 4, toegewerkt naar meer bindende afspraken om de afspraken voor 2025 daadwerkelijk te bereiken.

In de nu volgende hoofdstukken worden de vier onderdelen van het Convenant 2025 toegelicht. Als eerste geeft hoofdstuk 2 een samenvatting van de verkenning met daarin de regionale opgave en de oplossingsrichtingen. Daarmee zijn de eerste vier punten uit het afspraken kader bediend.

2 Verkenning Energietransitie Midden-Holland

Het eerste onderdeel van het Convenant 2025 betreft de afspraak de Verkenning Energietransitie Midden-Holland te gebruiken voor het energiebeleid van de deelnemende partijen. Deze Verkenning is het afgelopen jaar tot stand gekomen in een participatief proces met stakeholders uit de regio. De verkenning geeft een mogelijke oplossingsrichting voor uitvoering van de Energietransitie. Deze oplossingsrichting is bedoeld om partijen houvast te bieden voor de invulling van het eigen energiebeleid. Hoe dat uitwerkt is afhankelijk van het type deelnemende organisatie. Voor de deelnemende gemeenten ligt het bijvoorbeeld voor de hand de Verkenning te gebruiken bij het opstellen van de energieparagraaf in ruimtelijk beleid en input voor de warmtetransitieplannen. Voor bedrijven en maatschappelijke organisaties kan de Verkenning richting geven aan keuzes voor specifieke energiemaatregelen (bijvoorbeeld in het kader van de EED). Daarnaast brengt het bestaande kansen en ruimte voor initiatieven in beeld.

In dit hoofdstuk volgt een samenvatting van de resultaten van de Verkenning Energietransitie Midden-Holland³. De resultaten bestaan uit de energieanalyse, het in de ateliers ontwikkelde mogelijke transitiepad en een aantal doorbraakprojecten die tijdens de verkenning vorm hebben gekregen. Daarnaast is op de denkrichting tot 2040 een impactanalyse uitgevoerd (bijlage 2).

³ Zie ook. http://www.odmh.nl/wp-content/uploads/2017/03/170727_rapport_Midden-Holland-def.compressed.pdf

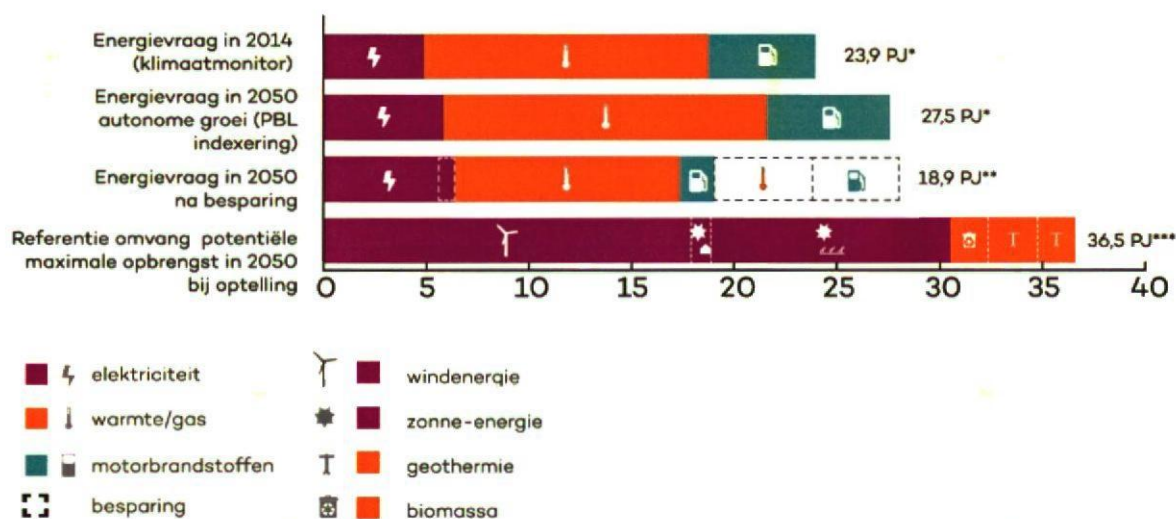
2.1 Energieanalyse

Om inzicht te krijgen in de omvang van de opgave is door POSAD een energieanalyse gemaakt op basis van mede door de ODMH bijeengebrachte informatie en kaarten⁴. Een samenvatting van de resultaten hiervan staan in Figuur 1. De volledige analyse is terug te vinden in bijlage 2.

Het totaal-energieverbruik in Midden-Holland in 2014 bedraagt 23,9 Petajoules (PJ) waarvan 2% duurzaam wordt opgewekt. Wanneer we niet meer actie ondernemen dan nu gebeurt, groeit de hoeveelheid benodigde energie door tot 27,5 PJ in 2050. Door 30% energie te besparen door bijvoorbeeld alle auto's elektrisch te laten rijden, woningen naar gemiddeld label A te brengen en maximale besparings- en efficiëntie-maatregelen bij bedrijven toe te passen, zou een regionale energievraag van 18,9 PJ overblijven. Om het einddoel van bijna fossiele energievrij te halen zal aardgas voor verwarming en fossiele brandstoffen voor transport en mobiliteit moeten worden vervangen door duurzame oplossingen.

De verkenning laat zien dat wanneer echt alle beschikbare ruimte zou worden gebruikt, in totaal 36,5 PJ kan worden opgewekt. De analyse geeft aan dat deze regio, in tegenstelling tot de meeste andere regio's, in 2050 haar energie zelf duurzaam kan opwekken. Althans, zij kan haar eigen elektriciteit duurzaam opwekken. Voor duurzame warmte ligt het lastiger.

Energiegebruik nu, in 2050, in 2050 na besparen en referentie omvang potentiële energieopwekking

Figuur 1: Energieanalyse regio Midden Holland (bron: POSAD)

⁴ <http://geoweb.odmh.nl/gemeenten>

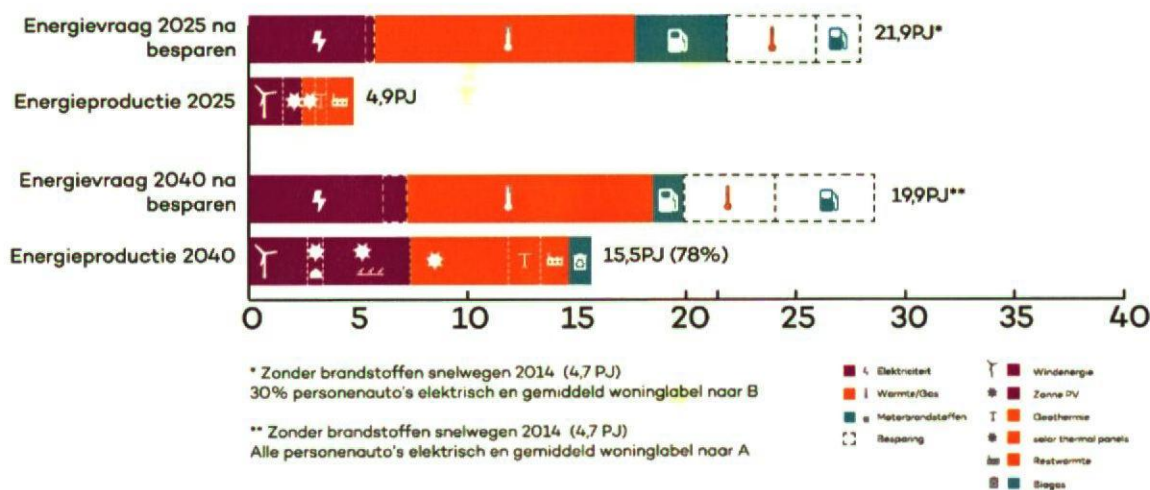
2.2 Verkenning 2025, 2040 en 2050

In drie Energie- & Ruimteateliers is vanuit de voorgaande analyse door maatschappelijk partijen een verkenning uitgevoerd naar hoe de energietransitie de komende 30 jaar vormgegeven kan worden. Deze verkenning is samengevat in een mogelijk transitiepad bestaande uit 3 fasen (tot 2025, 2025-2040 en 2040-2050) waarbij de accenten in elk van de fasen anders ligt. Een samenvatting hiervan vindt u in Figuur 3.

Elke fase is beschreven en er zijn (kaart)beelden bij ontwikkeld. Voor de eerste en tweede fase is een vertaling gemaakt naar een combinatie van maatregelen (windmolen, zonneweides, warmteprojecten) die bijvoorbeeld nodig is om de energieopgave fase in te vullen om op het pad naar het einddoel energieneutraal in 2050 te blijven. Meer informatie over de uitkomsten, kaartbeelden en invulling van de strategie vindt u in bijlage 2 Verkenning Energietransitie Midden-Holland.

Geen blauwdruk

Het transitiepad met de drie fasen en kaartbeelden is ontwikkeld in een participatief traject en vormt veel meer een denkrichting van welke richting de transitie de komende jaren zou kunnen krijgen dan een blauwdruk. Om een beeld te kunnen vormen van de bijdrage voor het einddoel van elke fase met de er bij voorgestelde maatregelen zijn de resultaten energetisch doorgerekend. De resultaten van deze doorrekening vindt u in de onderstaande tabel.

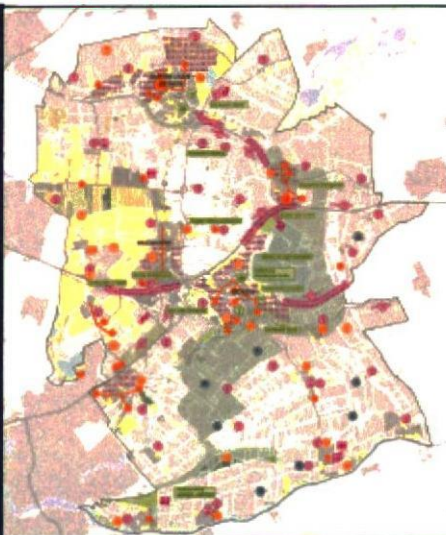

Figuur 2: Resultaten doorrekening verkenning 2050

Figuur 3: Transitiepad Verkenning Energietransitie Midden-Holland (volgende pagina)

2017

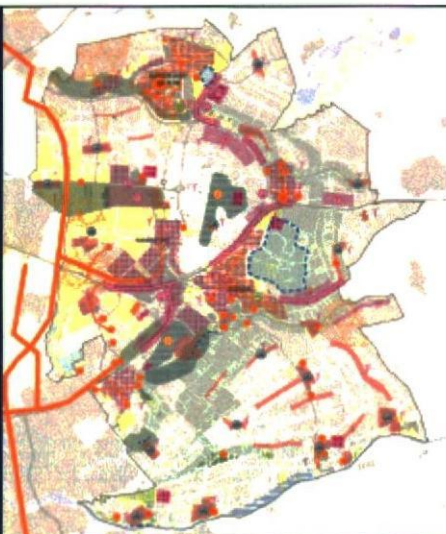
MAXIMAAL DECENTRAAL

Maximaal Decentraal 2017-2025

De transitie wordt in deze fase sterk van onderaf gedreven. Startpunt zijn lokale initiatieven waar draagvlak voor is in de buurten en wijken. Daarom kan er vandaag al begonnen worden. Ook heeft dit het grote voordeel dat energie lokaal geproduceerd wordt en dus efficiënt kan worden gebruikt, zonder grote transportverliezen. Er zal een fijnmazig systeem ontstaan om energie op te wekken maar grote kernen en grootverbruikers zullen moeite krijgen aan hun energievraag te kunnen voldoen, waardoor in deze fase voorgesorteerd moet worden op de opschaling in de tweede fase.

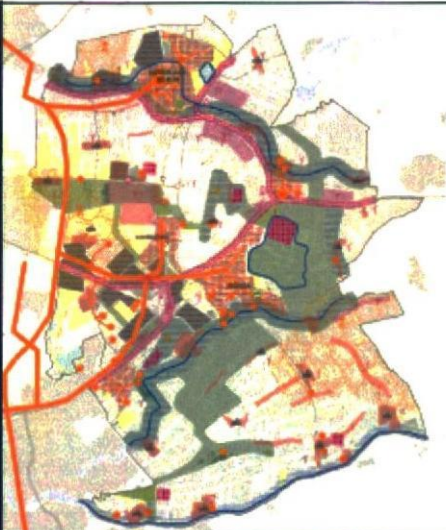
STERK NETWERK

Sterk Netwerk 2025-2040

Door het slim aaneenrijgen van lokale initiatieven ontstaat op de middellange termijn een robuust netwerk dat kansen biedt voor de opschaling van energieopwekking. De opwekking van energie wordt zoveel mogelijk aan grote (boven- en ondergrondse) infrastructuur gekoppeld. Om dit netwerk te organiseren is sturing en coördinatie nodig. Daarnaast vergt het aanlooptijd om projecten van de grond te krijgen. Daarom moeten er vandaag al voorbereidingen getroffen worden om langlopende processen in gang te zetten én om later conflicten te voorkomen. Hier is sturing en initiatief van regionale en lokale overheid nodig.

INTEGRALE PLANNING

Integrale Planning 2040-2050

In de laatste fase staat integrale planning meer voorop waarbij wordt ingespeeld op bredere verschuivingen in onze samenleving en ons landschap. Energieproductie wordt gepland op plekken waar ook andere ruimtelijke transitieën verwacht worden waarmee deze beweging kan worden gecombineerd en versneld. Hierdoor ontstaan er mogelijkheden voor opschaling. Daarnaast kan de productie van energie ook worden ingezet als een reservering van ruimte voor andere functies in de toekomst. Deze denkrichting heeft een sterke langetermijn-oriëntatie en heeft daarom ook sturing en initiatief vanuit regionale en landelijke overheid nodig.

2050

2.3 Economische Impact

Door Buck Consultants International (BCI) is op basis van de maatregelen uit de Verkenning een economische impactanalyse uitgevoerd naar de kansen die de energietransitie biedt voor de economische ontwikkeling van de regio Bijlage 3. Uit deze analyse blijken aan aantal positieve ontwikkelingen voort te komen uit de energietransitie.

Werkgelegenheid

De invloed op werkgelegenheid kan zich uiten in branches die direct met de energiemarkt te maken hebben. Dit kan groei inhouden, maar ook teruggang.

Bij primaire productie is een groeisector, maar in deze regio is slechts een kleine groei te verwachten (productie windmolens bijvoorbeeld). In de regio zit er wel veel groeipotentieel in de bouw- en installatiebranche. Slechts een aantal daarvan in de regio zijn nu al actief in energiebesparing en installatie van duurzame energie- opwekking. Het aantal van dergelijke banen zal in de komende jaren snel kunnen groeien. Ook kennisintensieve activiteiten (denk aan ingenieurs en adviseurs) zijn met 400 bedrijven (bijna 1.500 banen) ruim vertegenwoordigd. De vraag naar hun diensten zal toenemen. Het aantal banen hierin kan dus stijgen.

De impact van de Energietransitie is het grootst bij sectoren die extra geraakt worden door de Energietransitie vanwege fossiele basis. Denk daarbij bijvoorbeeld aan de procesindustrie (met name ook foodprocessing) of de logistiek – een grote sector in Midden-Holland. Op tijd overstappen naar duurzame methoden en brandstoffen kan helpen deze bedrijven toekomstwaarde te geven. Bedrijfszekerheid en toekomstwaarde kunnen ook vergroot worden bij bedrijven die de mogelijkheid hebben energieproducent te worden of de eigen energie op te wekken en daarmee de productiekosten flink omlaag te brengen. Ook hierbij zijn logistieke bedrijven in het voordeel door hun grote dakoppervlakken. Bij op tijd overstappen, kunnen deze bedrijven wellicht uitbreiden en daarmee werkgelegenheid creëren. Het is op dit moment slecht in te schatten wat dit in harde cijfers zal betekenen. Ook voor melkveehouders en glastuinbouw zijn er diverse mogelijkheden de energietransitie te gebruiken voor optimalisatie van de bedrijfsvoering.

Arbeidsmarkt en opleidingen

De energietransitie leidt tot een verandering van de structuur van de regionale economie. Dit brengt een groot arbeidsmarkt vraagstuk met zich mee. In de bouw- en installatiebranche is de pool van werknemers waaruit geput kan worden schaars. Er zijn nu al voorbeelden in de praktijk dat 80-90% van dergelijke werknemers uit het buitenland worden gehaald. Voor regionale opleidingsinstellingen, zoals ROC's, ligt dan ook een belangrijke taak in het voorbereiden op tekorten die voor bepaalde beroepsgroepen ontstaan.

Financieel

De energietransitie zal een flinke investering vragen. Daar staat tegenover dat in principe de economie ervan kan groeien. Daarnaast zal in de toekomst de naar buiten de regio of Nederland gebrachte energiebetalingen, binnen de regio kunnen blijven. Op de langere duur wordt daarvan een positief saldo verwacht. De verdeling van de kosten en baten is daarbij wel een aandachtspunt.

De volgende paragraaf gaat in op een aantal projecten die binnen de aanpak vorm hebben gekregen en de thematische sporen die na afloop vervolg moeten krijgen.

2.4 Projecten voor de korte termijn

Tijdens de verschillende bijeenkomsten, ateliers en ontmoetingen gedurende het jaar zijn diverse initiatieven en projecten gestart die een bijdrage kunnen leveren aan de collectieve regionale doelstelling. Per project is een trekker benoemd en zijn de eerste vervolgstappen in kaart gebracht. De mate van voortgang verschilt enorm per project.

Een aantal voorbeelden van deze projecten zijn:

- Windlint N11-A12: initiatief om windmolens op rij langs deze wegen te krijgen
- Bedrijvenplatform DPX: samenwerkingsverband van duurzame bedrijvenplatforms in de regio, waaronder DPW, om samen concrete acties op te pakken
- Reeuwijkdorp aardgasloos: samenwerking tussen dorpssteam en bedrijf om tot aardgasloze kern te komen
- Verduurzaming Glastuinbouw Zuidplaspolder: ondersteuning initiatieven glastuinbouwers voor verduurzaming warmtevraag met bijvoorbeeld biomassa, warmtenet, geothermie en dergelijke.
- Gebruik bedrijfsmatige restwarmte Gouda
- Warmte uit oppervlaktewater in multifunctioneel ontwikkelingsgebied Alphen
- Regionaal opgezette warmteanalyses op wijk- en buurniveau naar mogelijkheden om van aardgas los te komen (Gaat voor Waddinxveen vanaf januari starten)
- Warm wonen langs de Lek: Woningcorporatie zet in op energieneutrale woningen met behulp van o.a. warmte uit oppervlaktewater
- Waterstof als optie tot verduurzamen transport: proeftuin Distripark

Figuur 4: Croda zet restwarmte in en onderzoekt de mogelijkheid van zonnedaken als energieleverancier voor woningen in de omliggende wijken

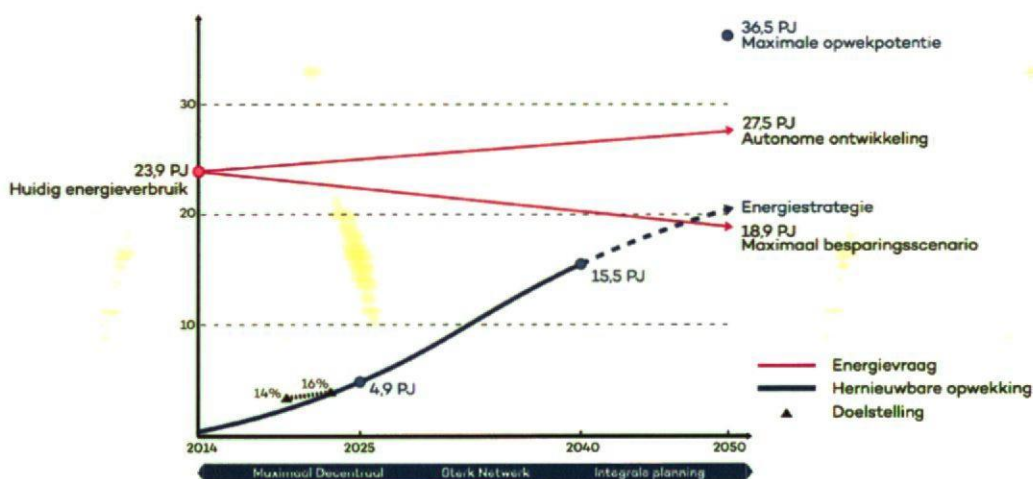
3 Collectieve regionale doelstelling 2025

Met het tweede deel van het convenant verbinden partijen zich aan de collectieve energiedoelstelling voor 2025. Deze doelstelling is een afgeleide van de resultaten uit de Verkenning en ligt op de weg naar de einddoelstelling in 2050. Tabel 1 geeft inzicht in hoe de deelnemers van de Energie- en Ruimteateliers de doelen voor 2025 en 2040 hebben ingevuld. Andere combinaties zijn denkbaar. Wel staat vast dat wanneer de besparingsopgave niet wordt gehaald, er meer duurzame opwek nodig zal zijn.

Tabel 1: Maatregelenmix 2025 en 2040

Maatregelen 2025 3,9 PJ besparing/4,9 PJ duurzame opwek	Maatregelen 2040 7,3 PJ besparing/15,2 PJ duurzame opwek
<ul style="list-style-type: none"> • Woningen gemiddeld label B • 30% Elektrische auto's • 31 windturbines langs infrastructuur • 31 dorpsmolens (solitair) • 20-40% geschikte daken met zonnepanelen • 4 geothermie bronnen • Inzet restwarmte in regionaal warmtenet 	<ul style="list-style-type: none"> • Woning gemiddeld label A • 100% Elektrische auto's • 70 windturbines langs infrastructuur • 31 dorpsmolens (solitair) • 80-50% geschikte daken met zonnepanelen • 10 geothermie bronnen • Koppeling warmterotonde • Omschakeling restwarmte naar duurzame bronnen

In Figuur 4 is weergegeven welk effect de genoemde maatregelen sorteren ten opzichte van de doelstelling energie- en klimaatneutraal in 2050. Met het ambitieuze doel van 3,9 PJ besparing en 4,9 PJ duurzame opwek in 2025 volgen we de juiste lijn omhoog. Het zal echter wel een enorme inzet vragen om de benodigde versnelling in gang te zetten. Om bijvoorbeeld de gebouwde omgeving van het aardgas af te krijgen moeten in de regio 30 jaar lang 5.000 woningen per jaar worden aangepakt. Pas in 2030 alle woningen in 1 keer van aardgas proberen af te krijgen zal zeker niet lukken.

Figuur 4: Groeipad naar energie- en klimaatneutraal 2050

4 Regionale Samenwerkingsagenda

Met de derde afspraak uit het convenant verbinden partijen zich aan de regionale afstemming en samenwerking die nodig is om de collectieve doelstelling te realiseren.

Het gaat daarbij om afstemming over:

1. De inhoud: de inhoudelijke agenda vormt de vertaling van de Verkenning en afgesproken doelstellingen voor 2025 naar concrete opgaves waar aan gewerkt moet gaan worden om de (eind)doelstelling te halen.
2. Samenwerkingsagenda: de samenwerkingsagenda gaat in op de vraag op welke manier de inhoudelijke agenda invulling krijgt.

4.1 Inhoudelijke agenda

Om de collectieve doelstelling vanuit het Convenant 2025 te realiseren is zowel vanuit de publieke als de private deelnemers actie nodig. De komende tijd is een sectorale en lokale vertaling van de Verkenning en de doelstellingen voor 2025 nodig. Daarvoor is vanuit de pilot een aantal opgaves naar boven gekomen die in elk geval aangepakt moeten worden. Het gaat daarbij grofweg om invulling van de onderstaande opgaves waarin zowel publieke als private partijen een rol hebben.

1. Woningen en bedrijven komende 30 jaar aardgasloos;
2. Ruimte maken voor benodigde duurzame opwekkers;
3. Optimaliseren en flexibiliseren energie-infrastructuren en regelen opslag;
4. Verduurzaming van de mobiliteit;
5. Verduurzaming bedrijven, waaronder de agrarische sector.

Het proces waar de regio in staat is meerjarig. Van belang is om nu al te starten met die maatregelen die anders later tot grotere problemen leiden. In de onderstaande uitwerking van de bovengenoemde opgaves worden de verschillende zaken meegenomen die door de samenwerkende partijen bij de besluitvorming zijn benoemd.

Daarnaast kan worden vastgesteld dat op regio- of gemeentelijke niveau niet alles kan worden opgelost. Veel knelpunten en de oplossingen daarvoor liggen op rijksniveau of hoger. Het is zaak om daarover met het rijk in contact te blijven.

4.1.1 Woningen en bedrijven komende 30 jaar aardgasloos

In een klimaatneutrale regio wordt geen aardgas meer gebruikt voor de verwarming van gebouwen. Daarvoor is het nodig in Midden-Holland jaarlijks 5.000 woningen van het aardgas af te sluiten en met een alternatieve warmtevoorziening uit te rusten. Dat zijn 12 woningen per dag. Hoe langer we wachten deze opgave aan te pakken, hoe groter de jaarlijkse omzetting is. Daarom zal er op korte termijn moeten worden begonnen met de ontwikkeling en realisatie van alternatieve warmtevoorzieningen.

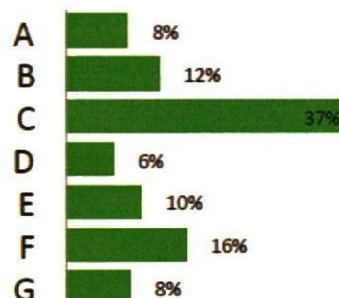
Aantal woningen

Energielabels

140.898 Totaal, waarvan
87.787 koopwoningen, waarvan
12.513 koopwoningen in VvE

Figuur 5: Aantallen woningen en energielabels Midden-Holland 2014 (bron: VNG)

Gemeentelijke warmtetransitieplannen

De Verkenning geeft op hoofdlijnen richting aan de uitrol van regionale warmtenetten en benutting van bijvoorbeeld warmte uit oppervlaktewater en biomassavergisting. Voor praktische uitvoering is echter een stevige verdiepingsslag nodig. Bij vastgoedeigenaren, bedrijven en gemeenten bestaat een sterke behoefte aan meer inzicht in de mogelijkheden om betere keuzes te kunnen maken over wat te doen en waarin te investeren.

Daarom gaan gemeenten samen met onder andere netbeheerders en vastgoedeigenaren de komende periode werken aan warmtetransitieplannen op basis van warmteanalyses. De analyses geven lokale uitwerkingen, waarin wordt vastgesteld waar welke duurzame warmtevoorziening (warmtenet, all-electric, biogas, hybride CV, etc.) voor de hand ligt. Een dergelijke analyse geeft op wijk- en buurtniveau inzicht in de maatschappelijk meest (kosten)effectieve warmtevoorziening en brengt lokale kansen in beeld. Op basis van deze analyse stelt een gemeente het warmtetransitieplan op. De analyse vormt het startpunt om in gesprek met de lokale partijen te komen tot definitieve keuzes in de warmtevoorziening op buurt- en gebouwniveau, zowel met betrekking tot techniek als in de tijd. Ook keuzes met betrekking tot in welke wijk of buurt zal worden begonnen met de omschakeling zijn hierop gebaseerd. Het is daarbij belangrijk aan te sluiten bij (grootschalige) renovatie en vernieuwing van gebouwen en complexen, en bij vervanging van het gasnet of andere publieke infrastructuur (riool, wegen). Daarom zullen de warmteanalyses dit soort aspecten mede in kaart brengen.

Specifieke opgave in de warmtetransitie ligt er bij het glastuinbouwcluster in de Zuidplaspolder. De glastuinbouw gebruikt ongeveer 3 PJ en daarmee 10% van de energie in Midden-Holland. De sector is zelf al stevig aan de slag met de verduurzaming van de warmtevoorziening.

Rollen

Voor een alternatieve warmtevoorziening is een lokale afweging noodzakelijk. Daarbij hoort ook lokale besluitvorming. Gemeenten nemen daarin de regie en kunnen de lokale omstandigheden en effecten inschatten voor de timing en de richting van de transitie. Gemeenten werken deze plannen uit in samenwerking met lokale betrokkenen en de netbeheerder en worden daarbij vanuit de regio ondersteund met kennis en expertise.

Omgevingsplan

De warmtetransitieplannen worden vastgelegd in de gemeentelijke omgevingsplannen of, als de omgevingswet nog op zich laat wachten, in andere ruimtelijke instrumenten. Omdat meerdere

gemeenten het zelfde traject doorlopen is de noodzakelijke analyse inmiddels al in regionaal verband opgepakt. Regionale samenwerking hierin heeft ook als voordeel dat regionale afstemming tussen gemeenten geborgd blijft. Oplossingen zoals geothermie, benutting van restwarmte en regionale warmtenetten overstijgen vaak de gemeentegrenzen. Daardoor is de regionale benadering vaak efficiënter en effectiever.

Wat is er nodig?

- Warmteanalyse: Modelmatige analyse van de (mogelijke) toekomstige duurzame warmtevoorziening per wijk; waar liggen kansen bij aanpak op hoger schaalniveau (bijvoorbeeld tegelijk met enkele buurten, samen met bedrijven of over gemeentegrenzen heen).
- Warmtetransitieplannen: De warmteanalyse wordt met stakeholders en de omgeving (buurt of wijk) opgewerkt naar een transitieplan waarin definitieve keuzes worden vastgelegd over type warmtevoorziening en een planning van de uitvoering – waar, in welke wijk, beginnen we waarmee?
- Pilots aardgasloze wijken: Met het verwijderen van de aardgasvoorziening in bestaande wijken is nog weinig ervaring opgedaan. Het is goed in pilots daarmee ervaring op te doen.
- Warmteregisseurs: De regionale warmteregisseur zorgt er voor tot gedragen warmtetransitieplannen te komen en die uit te voeren. Dit kan beginnen met pilots, maar zal al snel op grotere schaal moeten worden aangepakt.

4.1.2 Ruimte voor DE-opwekking

In de Verkenning worden voorstellen gedaan voor locaties voor windmolens, zonneweides, geothermieputten en productielocaties voor biomassa. Gezamenlijk tellen deze locaties op tot de benodigde duurzame opwekking om de collectieve doelstelling te halen. Deze locaties zijn voorgesteld in de Energie- & Ruimteateliërs, en door Posad als denkriching op de kaart gezet en opgeteld. Om tot definitieve en gedragen invulling te komen is een vertaalslag naar lokale inpassing nodig, waarbij een bredere integrale ruimtelijke afweging wordt gemaakt. Het betrekken van de omgeving in de planvorming én uitvoering (participatie) is essentieel.

De toekomstige (vormvrije) omgevingsvisie is een uitstekend instrument voor deze integrale benadering. De omgevingsvisie kan richting geven en inspireren. Daarnaast is bestuurlijke en juridische borging nodig voor de planologische inpassing van wind, zon, geothermie en biomassa. De omgevingswet biedt de kans om de benodigde locaties daadwerkelijk te garanderen. Vooruitlopend op het ingaan van de omgevingswet kan dit op basis van de bestaande wet- en regelgeving al worden opgepakt. Daardoor kan voorkomen worden dat er in het ruimtelijk domein achterstand in de energietransitie wordt ingelopen. Anders bestaat het risico dat de collectieve regionale doelstelling voor 2025 als gevolg van de ruimtelijke belemmeringen niet wordt gehaald.

Vanuit de regio kunnen gemeenten ondersteund worden bij het opstellen van de omgevingsvisie en de procesmatige participatieve aanpak om daartoe te komen. De opgebouwde regionale samenwerkingsstructuur kan helpen het participatieve proces te versoepelen.

Wat is er nodig?

- Lokale participatieve: vertaling regionale verkenning naar lokale inpassingsplannen;
- Omgevingsvisie of vergelijkbaar actueel ruimtelijk instrument: Opname van duurzame opwekking in de provinciale en gemeentelijke ruimtelijke visies;
- Omgevingsplan of vergelijkbaar actueel ruimtelijk instrument: Lokale integrale inpassingsplannen voor lokale duurzame energieopwekking

4.1.3 Optimaliseren en flexibiliseren energie-infrastructuren inclusief opslag

De transitie naar duurzame energie vraagt veel van de onderliggende energie-infrastructuren. Omdat infrastructuur gemeentegrenzen overstijgt is hiervoor regionale samenwerking en afstemming noodzakelijk. Ook is er een nadrukkelijke rol van de netbeheerders Stedin en Alliander, beheerders van de bestaande elektriciteits- en gasnetten in de regio.

Verduurzaming warmtevoorziening

75% van het energieverbruik in de gebouwde omgeving wordt gebruikt voor verwarming van gebouwen. Deze energie wordt gedurende enkele maanden van het jaar in de vorm van aardgas geleverd. De bestaande warmtevoorziening met aardgas wordt in een periode van 30 jaar vervangen door groen gas, elektrische verwarming of warmtenetten met duurzame bronnen. Op alle fronten vraagt deze transitie aanpassingen van bestaande energie-infrastructuren en inpassing van nieuwe infrastructuren. Keuzes voor bepaalde energievoorzieningen in wijken zijn bepalend voor de uitleg van deze energie-infrastructuren. De netbeheerder speelt een rol bij het inzichtelijk maken van de consequenties van keuzes en heeft daarvoor de tool *Infrastructurele Footprint* ontwikkeld waarmee (investerings)effecten van deze keuzes inzichtelijk gemaakt kunnen worden.

Versterking elektriciteitsnet

Voor de aanleg van (grootschalige) decentrale energieopwekkers (wind en zon) is vaak de aanleg en verzwaring van het bestaande elektriciteitsnet nodig. Op termijn kan mogelijk bij de plaatsing van duurzame opwekkers rekening gehouden worden met de reeds aanwezige infrastructuur waardoor onnodige investeringen kunnen worden voorkomen. In de tweede fase van het transitiepad uit de Verkenning, "Sterk Netwerk", is nadrukkelijk rekening gehouden met deze strategie.

(Seizoens)opslag

Duurzame energie vanuit wind en zon wordt niet altijd opgewekt wanneer er vraag naar is. Deze energie zal dus deels opgeslagen moeten worden als het voorhanden is en niet gebruikt wordt. Vervolgens kan het beschikbaar komen op het moment dat de wind niet waait of de zon niet schijnt en er wel vraag is. Dit verschil komt zowel over de dag of dagen als over de seizoenen voor. Voor schommelingen op kortere termijn is het mogelijk via slimme netwerken de energievraag meer te koppelen aan het aanbod van duurzame energie (smart grids). Daarbij kan gedacht worden aan opslag voor het nivelleren van over de dag optredende pieken en dalen gekoppeld aan het lokale niveau in bijvoorbeeld elektrische auto's of buurtbatterijen.

De Verkenning laat op termijn een mismatch zien tussen de potentiële opwekking van duurzame elektriciteit en de vraag naar duurzame warmte. Door de beperkte beschikbaarheid van bronnen voor duurzame warmte wordt de energievraag noodgedwongen ingevuld met duurzame elektriciteit. Zeker wanneer gekozen wordt voor veel zonne-energie is de in de zomer opgewerkte energie vooral in de winter nodig om de woningen en bedrijven te verwarmen. Technologische innovaties zijn in ontwikkeling om opslag te ontwikkelen die ook over de seizoenen energie beschikbaar kan houden. Daarin spelen waterstof en synthetisch gas waarschijnlijk een belangrijke rol.

Wat is er nodig?

- Energie-infrastructuurplan: Zonder een planmatige (inter)regionale aanpak voor de energie-infrastructuur kunnen de doelstellingen niet worden gehaald. De netbeheerder is een logische partij om daarin het voortouw te nemen. De inhoud van een dergelijk plan hangt mede af van de uitkomsten van de eerder genoemde warmteanalyses en vice versa. De samenwerking

met andere energievragers en –producenten (burgers, maar ook bedrijven, scholen, maatschappelijke partijen etc.) is een voorwaarde.

4.1.4 Verduurzaming mobiliteit

Mobiliteit gebruikt ongeveer 20% van het huidige energieverbruik in de regio. De beleidsinvloed van de regio en de gemeenten op mobiliteit is beperkt. Verduurzaming van het wagenpark is afhankelijk van bedrijven en burgers die de keuze maken voor duurzamere voertuigen. Deze keuze hangt grotendeels samen met het fiscale regime (nationale wet- en regelgeving bijtelling, bmp) en wettelijke emissienormen voor voertuigen (Europees normen). Ook andere maatregelen op bovenregionaal schaalniveau beïnvloeden het energiegebruik in mobiliteit; denk aan de maximaal toegestane snelheid, investeringen in openbaar vervoer of de aanleg van fietssnelrij-stroken voor forensen. Lokaal en regionaal kan op een aantal onderdelen echter wel een bijdrage worden geleverd. Een goed voorbeeld daarvan is voorlichting en ondersteuning voor verbetering van gedragsgerelateerd energiegebruik of bijvoorbeeld verbeteren van bandenspanning; toepassing van verbeterd wegdek etc.

Verduurzaming (regionale) distributie

Midden-Holland is een regio met veel distributiecentra. Het gaat in de logistiek om bijna 900 bedrijven met ruim 9.500 banen⁵. Andere belangrijke regiosectoren, zoals foodprocessing en tuinbouw, zijn ook afhankelijk van distributie. Er zijn verschillende initiatieven in de regio gericht op de verduurzaming van distributie. Het gaat daarbij ten eerste om verschuiving van modaliteit zoals bijvoorbeeld het verplaatsing van goederenvervoer over de weg naar het water en bundeling van goederenstromen zowel in de logistiek als in de stedelijke distributie. Vanuit de provincie⁶ en de regio Midden-Holland zijn er verscheidene programma's opgezet om hier verder vorm aan te geven⁷.

Ten tweede betreft het de verduurzaming van de brandstoffen die ingezet worden in de logistiek. Het gaat daarbij om de inzet van bijvoorbeeld elektrisch vervoer voor lokale (stedelijke) distributie en waterstof voor de nationale en internationale logistiek. Momenteel onderzoekt de ODMH samen met een aantal ondernemers van Distripark A12 de mogelijkheden voor een proeftuin waterstof. Daarin kijken zij onder andere naar de combinatie van een multi-fuel tankstation met het overstappen van vervoerders op waterstof-trucks en de duurzame productie van waterstof.

Verduurzaming personenvervoer

Ook voor het personenvervoer geldt dat veel van de verduurzaming van het wegverkeer samenhangt met nationale en Europese regelgeving. Vanuit de regio wordt op een aantal vlakken wel gewerkt aan de verschuiving naar duurzamere mobiliteit met publieke laadinfrastructuur voor elektrische voertuigen, stimuleren van OV-gebruik en fiets, flexibel en duurzaam reisgedrag bevorderen door gebruik van ICT en nieuwe technologie en gedragsverandering.

Wat is er nodig?

- Verdere aansluiting zoeken bij de Samenwerkingsagenda behorende bij het Verkeer en Vervoersplan Midden-Holland;
- Projecten uitwerken in samenhang met andere regionale en landelijke ontwikkelingen.

⁵ Sociaal-Economische Impact RES MH, BCI 2017

⁶ Groene Cirkels

⁷ Regionaal Verkeer en Vervoersplan Midden-Holland, Regio Midden-Holland 2016

4.1.5 Bedrijven - Agrarische sector

De agrarische sector vormt een belangrijke economische pijler in de regio. Met 6 PJ levert de sector een significante bijdrage aan het regionaal energieverbruik. Alle woningen in de regio gebruiken bijvoorbeeld gezamenlijk 7 PJ energie. Ongeveer 3 PJ van de 6 PJ voor de landbouw wordt in de glastuinbouw in de Zuidplaspolder gebruikt voor de verwarming en verlichting van de kassen. De aanpak van het warmtegebruik van de kassen valt onder de opgave aardgasloos en wordt integraal meegenomen in de regionale warmtetransitieaanpak.

Veenverbranding

Een groot deel van de bodem in Midden-Holland bestaat uit veen. Als gevolg van ontwatering van het veen ontstaat bodemdaling en veenverbranding. Daarbij komt CO₂ vrij. Daarnaast stoot veen ook ander broeikasgas uit, waaronder methaan. Gemiddeld genomen komt de uitstoot van één hectare Nederlands veen overeen met de jaarlijkse CO₂-uitstoot van ruim drie huishoudens. Tot nu toe is veenverbranding als thema niet meegenomen als onderwerp in de Regionale Energiestrategie. Toch zijn er bijvoorbeeld in de Krimpenerwaard of in Bodegraven-Reeuwijk een aantal projecten gaande waarin gewerkt wordt aan oplossingen voor deze opgave. Daarbij gaat het onder andere om de projecten Topsurf, omgekeerde drainage en experimenten met peilverhoging, natuurontwikkeling en natte teelt. Onderzocht kan worden of veenverbranding binnen de inhoudelijke agenda een apart thema kan worden waarin integrale samenwerking op dit onderwerp vorm kan krijgen. Daarbij dient te worden aangesloten bij de groenprogramma's van de provincie en het landelijke energietransitiepad Voedsel en natuur.

4.2 Samenwerkingsagenda

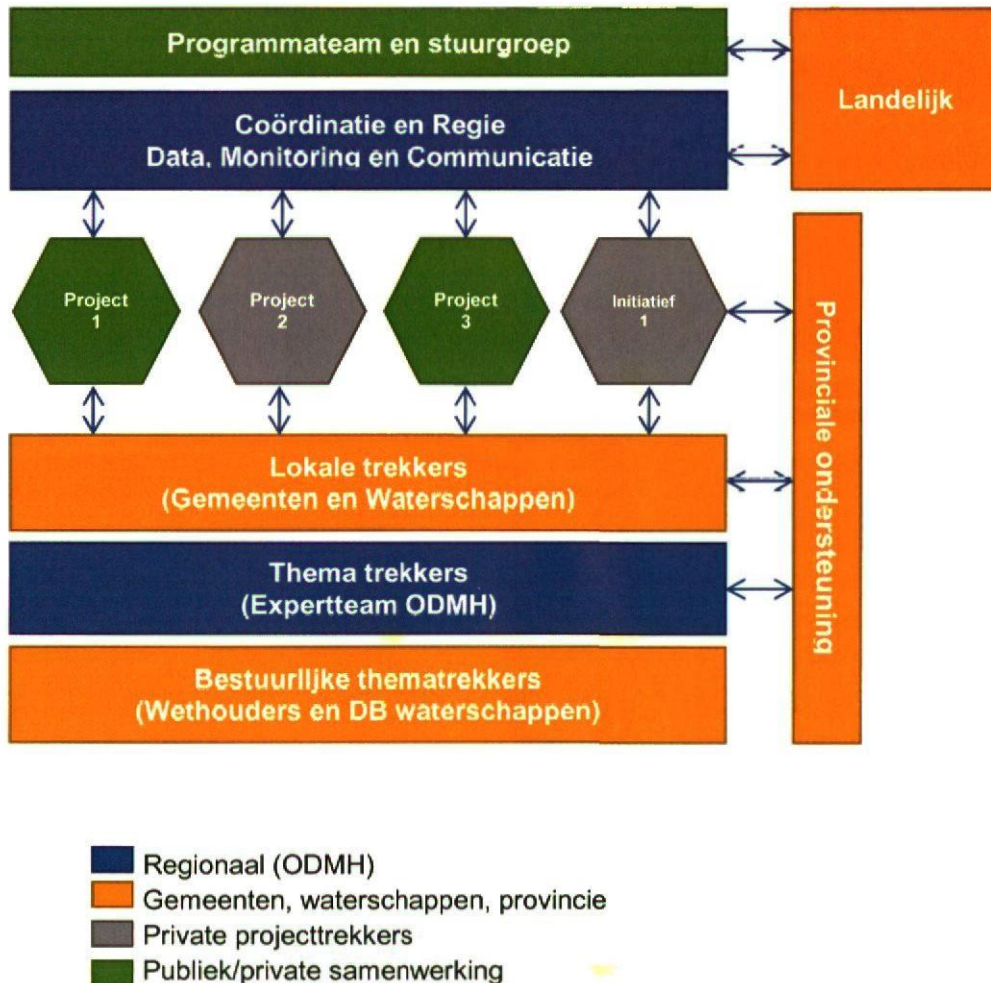
Het afgelopen jaar is met ondersteuning van het Rijk succesvol regionaal samengewerkt voor de energietransitie. In de vorige paragrafen is het kader besproken waarbinnen de inhoudelijke agenda vorm moet gaan krijgen. Deze paragraaf gaat in op de regionale aanpak die gekozen is om werk te maken van de uitvoering.

Via het convenant geven de partijen aan deze samenwerking voort te zetten. De vraag is hoe deze samenwerking vervolg kan gaan krijgen. Om deze vraag te beantwoorden is het relevant te weten welke stappen er in de regio al gemaakt zijn, en hoe vanuit het Rijk vervolg wordt gegeven aan de pilots.

4.2.1 Regionale aanpak

De pilot Regionale Energiestrategie wordt vormgegeven vanuit de Omgevingsdienst Midden-Holland (ODMH). Bij de ODMH is vanuit het Rijk via de VNG tussen eind 2016 en eind 2017 een programma-manager gestationeerd. Een expertteam werkt aan verschillende thema's rondom duurzaamheid bij de aangesloten gemeenten. Ook coördineert de ODMH de regionale monitoring (Enervisa en de Klimaatmonitor) en de dataverzameling (regionale Energieatlas). De Bestuurlijke Tafel Duurzaamheid werkt samen met het ODMH-bestuur toe naar een intensivering van de regionale inzet op de thema's energie en duurzaamheid.

Figuur 6 geeft een overzicht van de samenwerkingsstructuur die is opgezet om de pilot vervolg te geven. Met de kleuren zijn de verschillende rollen in de samenwerking weergegeven. Te zien is dat de opgave nadrukkelijk met een publiek-private-samenwerking wordt aangepakt. De verschillende onderdelen van de structuur worden hieronder verder toegelicht.

Figuur 6: Samenwerkingsstructuur Energietransitie Midden-Holland

Initiatieven en Projecten

Centraal in de samenwerking staan de projecten waarin uiteindelijk de uitvoering van de transitie plaatsvindt. Zonder projecten is de doelstelling onhaalbaar en de overige activiteiten zijn er dan ook alleen op gericht deze uitvoering te ondersteunen. De projecten kunnen publiek, privaat of publiek-privaat van aard zijn. Enkele van de doorbraakprojecten zijn al benoemd in het tweede hoofdstuk. Nieuwe initiatieven zullen ontstaan en vanuit de samenwerking worden opgewerkt naar projecten. Daarbij is het doel de succesvolle projecten te ondersteunen, uit te breiden en waar mogelijk te kopiëren.

Initiatieven en projecten krijgen een projecttrekker. Trekker en initiator komen bij voorkeur overeen. Waar dat niet lukt – bij overigens veelbelovende projecten –, zal vanuit de gemeenten, provincie of ODMH ondersteuning worden geboden. Bij de ODMH zijn ook verschillende themahouders aanwezig die de projecten en processen inhoudelijk kunnen ondersteunen. Denk aan deskundigheid op het

gebied van duurzaam bouwen, communicatie, duurzame warmte, zonnepanelen, duurzaamheids-educatie etc.

Lokale trekkers

Achter deze projecten zitten lokale trekkers die zorgen voor de lokale borging en voor de verbinding tussen thematische opgaven en projecten. De lokale trekkers zijn veelal de milieucoördinatoren of duurzaamheidsmedewerkers van de deelnemende gemeenten. Zij vormen voor de projecten het lokale aanspreekpunt vanuit de overheid en ondersteunen projecten door die verder te helpen binnen de (gemeentelijke) organisatie. Ook kunnen zij waar mogelijk bijdragen aan het organiseren van bestuurlijk en lokaal draagvlak. Zij vormen de verbinding van het lokale naar het regionale niveau door in regionaal verband voortgang te bespreken en te rapporteren via de daarvoor bestemde monitoringstool.

Stuurgroep

De stuurgroep bestaat uit vertegenwoordigers van zowel publieke als private organisaties met een rol in de energietransitie. Dit gaat om de zelfde partijen die al tijdens de pilot betrokken waren. Dit zijn vertegenwoordigers van besturen van gemeenten, provincie, waterschappen, woningcorporaties, netbeheerders, energiecoöperaties van burgers, duurzame bedrijvenplatforms, zorg-organisaties, milieuorganisaties, onderwijs etc. Het stuurgroepoverleg is besluitvormend ten aanzien van de organisatievorm voor de regionale aanpak. De stuurgroep komt vier keer per jaar samen. Voor een bredere coalitie van partijen is plaats in de bredere Stuurgroep+ die op afroep kan samenkomen voor besluiten die breder draagvlak vragen.

De provincie Zuid-Holland levert de voorzitter, 1 van de regiogemeenten de vicevoorzitter van de stuurgroep. De ODMH treedt op als secretaris van de Stuurgroep.

Programmteam

Het programmteam vormt een afspiegeling van de stuurgroep en bestaat uit vertegenwoordigers van zowel publieke als private organisaties met een rol in de energietransitie. Onderwerpen in dit overleg zijn procesmatig van aard. De inhoud zit meestal in de projecten en thematische lijnen. Inhoud kan bij projectoverstijgende-impact op de tafel van het programmteam komen. Het programmteam kan worden verbreed met andere deelnemers, mits deze relevant zijn voor het procesmatig spoor of de opschaling van de inhoud. Vanuit de ODMH wordt een communicatiemedewerker betrokken. Deze zal ook deel gaan nemen aan het programmteamoverleg. De ODMH verzorgt het secretariaat van het programmteam alsmede het praktisch voorzitterschap.

Bestuurlijke Tafel Duurzaamheid

Op bestuurlijk niveau vormen de portefeuillehouders energie en/of duurzaamheid een regionaal beleidsoverleg. Dit overleg komt 3 á 4 keer per jaar bijeen en wisselt informatie uit over de aanpak in de verschillende gemeenten. Hier wordt afgestemd over beleidsbeslissingen die een regionale dimensie hebben. Denk daarbij aan duurzaamheidseisen ten aanzien van bouwen of bedrijfsvestiging waarbij oneerlijke concurrentie moet worden voorkomen. Ook afweging met betrekking tot plaatsing van duurzame opwekkers is regionaal van belang.

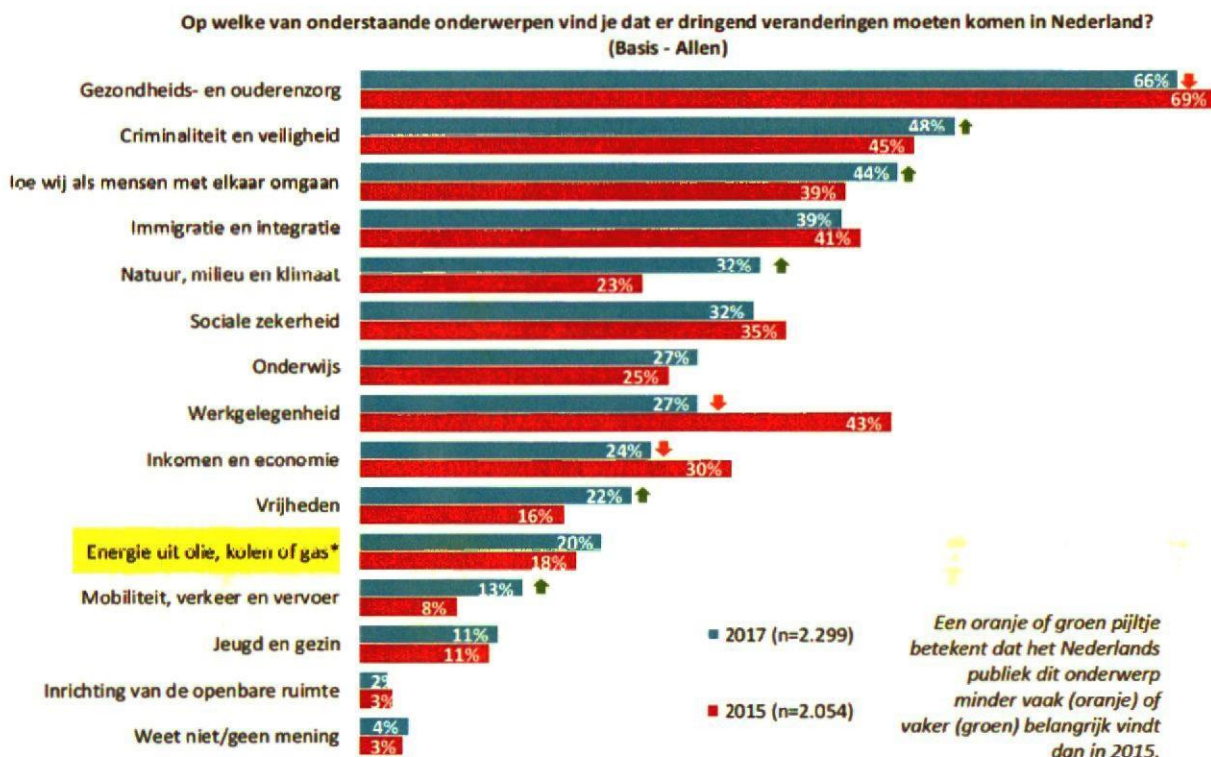
De bestuurlijke tafel levert tevens input aan stuurgroep en programmteam.

4.2.2 Coördinatie, communicatie, data en monitoring

De ODMH organiseert datavergaring en opslag en beheer, monitoring, regionale samenwerking en communicatie. Zij houdt de stakeholders betrokken via bv programmteam en stuurgroep en werkt aan onderhoud en uitbreiding van het netwerk aan stakeholders.

Communicatie

Het is nodig om kennis en bewustwording te creëren bij een zo groot mogelijke groep van de bevolking. Uit onderzoek van Motivaction blijkt dat circa de helft van de Nederlanders (52%) zegt geïnteresseerd te zijn in het onderwerp duurzame energie. In 2015 was dit nog 57%. De urgentie van de energietransitie wordt in een grote groep dus nog niet gevoeld. Slechts 20% van de ondervraagden zegt dat er op het gebied van fossiele energie "dringend veranderingen" moeten komen in Nederland, en 32% zegt dat op gebied van "natuur, milieu en klimaat" iets dringend moet veranderen. Bovenaan de prioriteitenlijst van de Nederlander staat ouderenzorg: 66%, gevolgd door criminaliteit en veiligheid (48%).

Figuur 7: Belang van onderwerpen (bron: Motivaction)

Om dit beeld te veranderen ligt er een belangrijke opgave bij het onderwijs, zowel primair als secundair, waaronder vooral ook het beroepsopleiding. Door kinderen op basisscholen al mee te geven dat duurzame energie en energiebesparing vanzelfsprekend zijn, nemen we ook de volgende generatie (en hun ouders) mee. Het NME-programma van de ODMH speelt mede in op de energietransitie. De jongeren van nu zijn over 10-15 jaar degenen die beslissingen nemen en soms zelfs hun brood verdienen in ontwikkeling, installatie en onderhoud van duurzame energiesystemen. Gezamenlijk kunnen de partijen die bij het convenant betrokken zijn ruimte bieden voor innovatieve opleidingen en creatieve nieuwe uitvoeringsideeën.

Door kennis over de energietransitie te verspreiden onder ambtenaren van de verschillende gemeenten wordt de transitie sneller geïntegreerd in alle beleidsterreinen. En door op een heldere en toegankelijke manier de progressie te monitoren, ontstaat inzicht in het tempo van de transitie en wordt voor iedereen zichtbaar wat de gezamenlijke inspanningen opleveren.

Daarnaast is in de huidige fase essentieel dat partijen die voorlopers (koplopers) daadkrachtig aan de slag gaan met de uitvoering en daarin een tweede groep, die eerder minder betrokken was, gaan meenemen in de uitvoering. Er moet een 'kanteling' van het systeem gaan optreden, waardoor een bredere beweging op gang komt. Uit het eerder genoemde Motivactiononderzoek blijkt dat de

acceptatiegraad voor wind en zon beperkt is (Figuur 8). De sleutel tot verandering zit in bewustwording bij alle lagen van de samenleving, onder andere via het uitdragen van het succes van de eerste projecten en het laten zien van kansen. Ook de kansen voor de lokale en regionale economie moeten daarbij goed naar voren worden gebracht.

Als laatste moet in de communicatie vooral ook aandacht zijn voor het activeren van volgers, hen in het zonnetje zetten en het vieren van hun eerste successen.

Figuur 8: Acceptatie wind en zonneparken (bron: Motivaction)

Wat is er nodig?

- Communicatieplan
- Plan voor toekomstgerichte opleidingen in samenwerking tussen overheden, opleidingsinstituten en bedrijfsleven.

Data

Voor het maken van gewogen keuzes op regionaal en lokaal niveau is sturingsinformatie nodig; onder andere data over beschikbare energiebronnen, energieverbruiken van wijken en gebieden, ligging van energie-infrastructuren (stroom-, gas- en warmtenetten), energiepotenties van aardwarmte en oppervlaktewater. Momenteel zijn veel van die data via de ODMH bij gemeenten beschikbaar via GEOWEB. Met een online tool kunnen die data in een Energieatlas voor publiek beschikbaar gemaakt worden.

Wat is er nodig?

- Energieatlas

Monitoring

Het is van belang in de vervolgfases de resultaten continu te blijven monitoren. Zo kunnen afspraken die vastgelegd zijn in het Convenant en daaropvolgende Regionaal Akkoord worden gecontroleerd, geëvalueerd en waar nodig worden bijgesteld. Hiertoe is voor de regio onder andere de monitoringstool Enervisa in gebruik genomen. Enervisa stelt stakeholders in staat projecten in een centrale database in te voeren waarna effecten op CO₂ daarvan worden berekend. Vervolgens kan de projectvoortgang door de betrokken partijen worden bijgehouden. Regelmatige rapportages over de voortgang kunnen gebruikt worden om de dealpartijen aan te spreken op hun verantwoordelijkheden in de uitvoering. Voor de daadwerkelijke uitstoot-, opwek- en gebruiks-cijfers zal gebruik worden gemaakt van tools als de Klimaatmonitor. De OMDH beheert en coördineert de monitoring en zal geregeld rapportage uitbrengen. Voor deze taak is extra formatie beschikbaar gekomen via het intensiveringsvoorstel.

Landelijk wordt op dit moment een Nationaal Programma Energietransitie opgezet (zie paragraaf 4.2.3). Kennis, informatie en monitoring maken ook onderdeel uit van dat programma. Het kan zijn dat het Nationaal Programma uiteindelijk andere methoden of tooling gebruikt die aanvullend of afwijkend

zijn van het regionaal gebruikte instrumentarium. Per onderdeel zal worden bekeken hoe aangesloten kan worden bij het Nationaal Programma.

Wat is er nodig?

- Monitoringsprogramma

4.2.3 Landelijke kaders: Governance energietransitie

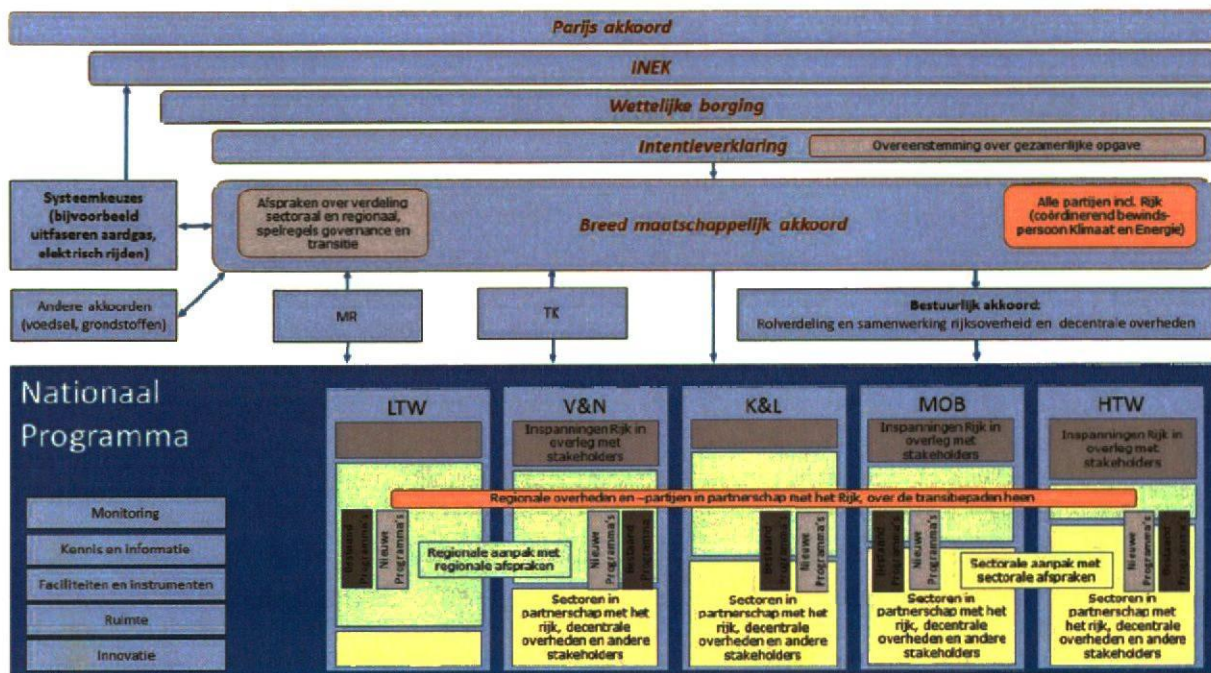
Over het vervolg op de RES-pilots vanuit het Rijk is op dit moment nog veel onduidelijk. De koepels (VNG, IPO en UvW) zetten in op een landelijke uitrol van de RES-aanpak. In het nieuwe regeerakkoord zijn de contouren geschetst van een landelijk ondersteuningsprogramma. Het gaat daarbij om een combinatie van inhoudelijke ondersteuning (bijvoorbeeld landelijke monitoring, afwegingskaders aardgasloos, Expertisecentrum Warmtetransitie), en om extra capaciteit in de regio's voor het opzetten en uitvoeren van de strategieën.

Figuur 9 geeft een overzicht van de governancestructuur zoals die door het Rijk in de Tenpajer Governance is uitgewerkt. Er wordt een nationaal programma opgezet van waaruit de decentrale overheden ondersteund gaan worden. Binnen dat programma wordt regionaal en sectoraal gewerkt aan een aantal inhoudelijke transitiepaden (Lage Temperatuur Warmte, Voedsel en Natuur, Kracht en Licht, Hoge Temperatuur Warmte).

Om inhoudelijk invulling te geven is elk transitiepad uitgewerkt in een ten-pajer waarin de hoofdlijnen uiteen zijn gezet. Deze ten-pajers vormen samen de basis voor het Integraal Nationaal Energie- en Klimaatplan dat Nederland (INEK) verplicht is dit voorjaar aan Europa te leveren. De INEK geeft inzicht in hoe Nederland de doelstellingen uit Parijs (80-95% CO₂-reductie t.o.v. 1990) gaat halen. Deze ten-pajers bepalen ook goeddeels het nationale beleid ten aanzien van de energietransitie en schetsen de kaders voor de benodigde instrumenten en wet- en regelgeving waarvan decentrale overheden en andere stakeholders afhankelijk zijn.

Per transitiepad verschilt de rol van de regio in de uitwerking daarvan (zie figuur 10). Zoals te verwachten, is de rol van de regio/gemeenten het grootst in de (lage)temperatuur warmtetransitie en het pad "Voedsel en natuur". Binnen Kracht & Licht betreft het met name de ruimtelijk inpassing van lokale duurzame energie, waar gemeenten voor verantwoordelijk zijn. Voor Mobiliteit en Hoge Temperatuur Warmte (industrie) ligt een meer sectorale aanpak voor de hand.

Besluitvorming over de governance vindt plaats in het bestuurlijk akkoord waarin de rolverdeling en samenwerking tussen Rijk en decentrale overheden wordt vastgelegd. Dat besluit staat gepland voor februari 2018. Voor het onderdeel Energie komt er een breed maatschappelijk akkoord (Energieakkoord 2.0) waarin de afspraken over verdeling van de opgave publiek-privaat worden vastgelegd. Dat Energieakkoord 2.0 staat voor de zomer 2018 gepland.

Figuur 9: Governance Energietransitie (bron: Tenpager Governance, november 2017)

In onderste band: geel = sectoraal en licht groen = regionaal

Vanuit de regio en de gemeenten is het zaak op deze landelijke ontwikkelingen in te spelen, zodat we tijdig gereed zijn om mee te praten over en invulling te geven aan de regionale rol en optimaal gebruik kunnen maken van wat het Rijk hierin te bieden heeft. Het voorstel is daartoe een regionaal plan van aanpak Energietransitie op te stellen. De contouren voor dat plan zijn in de vorige paragraaf omschreven.

Provinciale ondersteuning

De provincie levert zowel in capaciteit als financieel een stevige bijdrage aan de regionale samenwerking. Op dit moment investeert de provincie specifiek op deelonderzoeken die nodig zijn om de transitie verder vorm te geven. Het gaat daarbij om bijdragen aan bijvoorbeeld de ateliers, warmteanalyses en onderzoeken ten behoeve van specifieke projecten. In de begroting voor 2018 is ook specifiek extra budget van € 2,7 miljoen gealloceerd voor de energietransitie van de gebouwde omgeving en de glastuinbouw. Een deel van dat geld zal beschikbaar komen voor de vertaling van de uitvoering van de Regionale Energiestrategieën naar actieplannen.

5 Regionaal Energieakkoord 2018

De laatste afspraak van het convenant is gebaseerd op de onderkenning dat een collectieve doelstelling en faciliterende samenwerking kan resulteren in vrijblijvendheid. Het Convenant 2025 is bedoeld om afstemming, samenwerking en ondersteuning te bieden aan de deelnemers om versnelling te brengen in de regionale energietransitie. De afspraken zijn weliswaar nadrukkelijk niet bedoeld om vanuit het regionaal programma sturend op te treden in de uitvoering; de afspraken bieden de vrijheid voor eigen beslissingsbevoegdheid over invulling van de transitieopgave. Vanuit de gedachte dat we in 2025 wel met concrete maatregelen het doel moeten hebben gehaald, zal gewerkt worden aan meer bindende afspraken. Daarbij wordt gemikt op een Regionaal Energie-akkoord aan het eind van 2018, waarin de verschillende partijen elk hun eigen verantwoordelijkheid op zich nemen.

Met dergelijke individuele doelstellingen en bindende afspraken zijn met het landelijk (SER-) Energieakkoord goede ervaringen opgedaan. Elke deelnemer of deelnemende sector is daarbij verantwoordelijk voor en aanspreekbaar op de realisatie van het eigen aandeel als onderdeel van het collectief. Jaarlijks vindt evaluatie en monitoring van de voortgang plaats. Afwijking van het tempo van uitvoering leidt tot bijstelling van het programma binnen die sector of een heronderhandeling van de opgave naar een andere sector. Zo blijft iedereen verantwoordelijk voor het collectieve doel.

Proces

Gedurende 2018 wordt gewerkt aan de uitwerking van de collectieve ambitie uit het convenant naar aantallen en soorten bespaarmaatregelen en opwekopties (in zonnepanelen, windmolens, warmteopties) en de toerekening daarvan aan de verschillende partijen.

Aan het regionale akkoord gaat een traject vooraf van een sectorale analyse en onderhandeling.

De te beantwoorden vragen gedurende het jaar zijn onder andere

- Wat zijn de sectorale doelstellingen?
- Zijn deze hard en afdoende?
- Is meer mogelijk binnen elke sector?
- Met wie kunnen daarover afspraken worden vastgelegd?

Dit traject wordt vanuit de ODMH getrokken. Het regionaal Energieakkoord houdt ook verband met de ontwikkelingen vanuit het Rijk waarbij regionale afspraken leidend zijn voor een aantal van de transitiepaden. Voor financiering van het proces voor het tot stand komen van het akkoord wordt dan ook nadrukkelijk naar het Rijk gekeken.

Projectendeals

Parrallel aan het Regionaal Energieakkoord kan met partijen, die daaraan deel nemen, gewerkt worden aan projectendeals waarin afspraken worden gemaakt over de uitvoering van de projecten zoals genoemd in paragraaf 2.4 en aanvullende projecten die de komende periode ontstaan. In een deal maken partijen een afspraak waarin zaken worden vastgelegd over doelstelling, resultaten, samenwerking, financiering, monitoring en planning. Hoe hard afspraken worden vastgelegd is afhankelijk van het type projecten. De projectdeals kunnen als bijlage worden toegevoegd aan het Regionaal Energieakkoord.

Wat is nodig?

- Procesaanpak Regionaal Energieakkoord Midden-Holland 2018
- Projecten opwerken naar deals

Bijlage 1: Activiteitenplanning

Veel van de genoemde acties en maatregelen binnen de deelopgaven genoemd in dit document vallen toe aan verschillende partijen. Iedere trekkende partij kent daarin een eigen tempo en activiteitenplan. De ODMH is trekker van de procesmatige kant van de samenwerking en de daaraan gekoppelde activiteiten zijn in het onderstaande overzicht uiteengezet voor het komende jaar

	Jan	Feb	Mrt	Apr	Mei	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec
Convenant												
Besluitvorming convenant	■											
Tekenen convenant		■										
Data en monitoring												
Energieatlas	■	•										
Monitoringsplan	■	■	■	■	■							
Publicatie monitor 2017/2018				•								•
Programma												
Stuurgroep				•				•				•
Programmateam	•	•	•	•	•	•			•	•	•	•
Energieakkoord												
Vorbereiding	■	■	■	■	■	■	■	■	■			
Projectendeals	■	■	■	■	■	■	■	■	■			
Besluitvorming									■	■	■	■
Tekening akkoord												•
Communicatie												
Opstellen communicatieplan	■	■										
Regiobijeenkomsten		•										•

Voor de frequentie van bijeenkomen van het programmteam wordt gedacht aan eens per zes weken tot eens per twee maanden.

Bijlage 2: Rapportage Verkenning Energietransitie Midden-Holland